

Odpowiedzialność nieletniego za czyny i słowa

OPRACOWANIE : FUNDACJA MŁODZI LUDZIOM

- ▶ W polskim prawie pojawiają się różne określenia dotyczące osób młodych, w zależności od tego z jakim prawem mamy do czynienia.
- ▶ Słowo „nieletni” pojawia się w prawie karnym i o takim aspekcie będzie niniejszy artykuł.
- ▶ Zgodnie z kodeksem karnym **nieletnim** jest osoba która w momencie popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 17 lat.
- ▶ Pojawia się również pojęcie „**młodociany**” czyli osoba, która w chwili popełnienia czynu zabronionego nie osiągnęła 21 lat i w chwili orzekania przez sąd I instancji nie osiągnęła 24 r.ż.

Do ukończenia **13 r.ż.** dziecko nie ma tzw. zdolności prawnej. Osoby takie w zasadzie nie odpowiadają w ogóle osobiście za swoje czyny zarówno na gruncie prawa cywilnego jak i karnego.

Jeżeli młody człowiek ma między 13 a 17 lat zostaje objęty ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich, czyli ciągle jest traktowany jak „nieletni”, ale prawo dopuszcza jego odpowiedzialność za czyny karalne (przestępstwa i wykroczenia).

Inne są sposoby postępowania przed sądem i inne zasady karania niż osób dorosłych, ale istnieje tu już odpowiedzialność za dokonane czyny.

Jeżeli osoba kończy 17 lat pojawia się „zwykła” odpowiedzialność karna, tak jak u osoby pełnoletniej, choć w okresie między 17 a 18 lat sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze lub poprawcze przewidziane dla nieletnich – jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają. Każdorazowo sąd ocenia wszystkie te okoliczności i jeżeli widzi, że środki poprawcze i lecznicze spełnią swój cel, czyli dadzą szansę młodemu człowiekowi na to żeby nie powrócił już do przestępstwa, to powinien w pierwszej kolejności zastosować środki wychowawcze. Jest to metoda na to, żeby młodemu człowiekowi „dać szansę” na poprawę zachowania w przyszłości.

Jednak jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności „jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się **bezskuteczne**, to kodeks karny dopuszcza możliwość odpowiedzialności za niektóre przestępstwa nieletnich po ukończeniu **15 roku życia**.

Przestępstwa za jakie można zastosować taką „zaostrzoną” odpowiedzialność :

- ▶ zabójstwo,
- ▶ spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu,
- ▶ spowodowanie zagrożenia życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w wielkich rozmiarach,
- ▶ przejęcie podstępem lub siłą kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym,
- ▶ spowodowanie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającej życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach,

- ▶ zgwałcenie (gwałt zbiorowy, wobec osoby poniżej 15. roku życia oraz rodzeństwa) oraz gwałt ze szczególnym okrucieństwem,
- ▶ użycie broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu albo środka obezwładniającego, dopuszczenie się czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego, jeśli nastąpił skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu funkcjonariusza publicznego,
- ▶ wzięcie lub przetrzymywanie zakładnika w celu zmuszenia organu państwowego lub samorządowego, instytucji, organizacji, osoby fizycznej lub prawnej albo grupy osób do określonego zachowania się,
- ▶ kradzież z użyciem przemocy

- ▶ Podsumowując, chodzi tu o przestępstwa o „dużym ciężarze” oraz o postawę sprawcy która mimo wcześniej zastosowanych środków wychowawczych, leczniczych i poprawczych nie poprawiła się.
- ▶ Nieletni za swoje czyny odpowiada przed sądem rodzinnym (jest to zasada), ale może też odpowiadać przed sądem karnym, w szczególności gdy popełni jeden z czynów wymienionych powyżej.

- ▶ Należy pamiętać, że wszczęcie postępowania wobec nieletniego obliguje sąd do ustanowienia mu obrońcy. Obrońca może występować już w postępowaniu wyjaśniającym, czyli w czasie pierwszych przesłuchań przez organy ścigania.
- ▶ Przesłuchanie przez Policję odbywa się w obecności rodziców lub opiekunów, albo obrońcy, nauczyciela, wychowawcy czy pedagoga szkolnego.

Jakie kary i środki sąd może zastosować wobec nieletniego sprawcy?

Wobec nieletniego sąd może zastosować środki wychowawcze, środek poprawczy lub środki leczniczo – wychowawcze.

1. Środki poprawcze

Środkiem poprawczym jest umieszczenie małoletniego w zakładzie poprawczym. Ten środek można zastosować wobec małoletniego, który w chwili popełnienia czynu zabronionego ukończył 13 lat i tylko w przypadku, gdy sąd uzna, że inne środki nie spełniłyby roli w postaci resocjalizacji małoletniego.

2. Środki wychowawcze

Jeżeli zostanie wykazane, że małoletni dopuścił się czynu zabronionego sąd może zastosować następujące środki wychowawcze (wymienione od najłagodniejszego):

- ▶ upomnienie,
- ▶ zobowiązanie do określonego postępowania (naprawienia wyrządzonej szkody, wykonania wskazanych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki, do uczestniczenia w określonych zajęciach terapeutycznych, do powstrzymania się od określonego zachowania lub powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach, do zaniechania używania alkoholu),
- ▶ nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekunów,
- ▶ nadzór kuratora,
- ▶ przepadek rzeczy,
- ▶ umieszczenie w rodzinie zastępczej, młodzieżowym ośrodku wychowawczym, socjoterapeutycznym lub szkolno-wychowawczym.

3. Środki leczniczo – wychowawcze

- ▶ Te środki sąd zasądzi, gdy u podstawy zachowania nieletniego będzie leżała przyczyna natury „medycznej”, tzn. gdy zostanie stwierdzone, że nieletni jest upośledzony umysłowo, chory psychicznie, ale również gdy u podłoża zachowania znajdują się uzależnienia od alkoholu czy środków odurzających.
- ▶ W takim przypadku sąd zasądza wobec małoletniego umieszczenie w zakładzie leczniczym w szczególności w szpitalu psychiatrycznym.
- ▶ Jeżeli sprawca czynu jest upośledzony umysłowo w stopniu znacznym, sąd może skierować go do umieszczenia w domu pomocy społecznej.

Sąd rodzinny może również zobowiązać rodziców lub opiekunów małoletniego, do poprawy mu warunków wychowawczych bytowych lub zdrowotnych, a także do współpracy ze szkołą do której nieletni uczęszcza, poradnią psychologiczno – pedagogiczną, lekarzem, lub zobowiązać rodziców do naprawienia szkody w całości lub w części.

Gdy rodzice lub opiekunowie się uchylają od nałożonych przez sąd obowiązków to sąd może wymierzyć im karę pieniężną w wysokości 50 do 1500 zł.